

EVA HASSL¹

Njena zgodba

Izvleček: Priloga *Dela* in *Slovenskih novic* *Ona* je v sodelovanju z založbo Vale-Novak v letu 2002 prvič razpisala natečaj za najboljšo žensko zgodbo *Njena zgodba* z naslovom *Rojstvo*, s katerim so bralke povabili, naj se preizkusijo kot avtorice zgodb, ki se lahko uvrstijo v izbor za nagrade. Na natečaj je prispelo več kot 600 zgodb. Leta 2003 se je preimenoval v *Onino zgodbo*, novi naslov pa se je glasil *Takšna sem, pa kaj potem*. Leto 2004 je prineslo še bolj enigmatičen naslov *Pozor, hude petke!* Ob analizi zgodb, ki jih je strokovna žirija izbrala med deset finalnih na posameznem razpisu, ter zmagovalnih treh, ki so jih izbrale bralke *One*, sem poskušala odgovoriti na nekatera vprašanja, ki so se mi zastavljala ob branju.

Ključne besede: ženske revije, ideologija, identiteta, potrošništvo

UDK 396:050-055.2(497.4)

Her Story

Abstract: In 2002, the readers of the women's supplement *Ona* (*She*) were invited for the first time to take part in a prize competition for the "best women's story", which was originally called *Njena zgodba* (*Her Story*). The theme was *Rojstvo* (*Birth*), and the challenge resulted in more than 600 stories. The competition took place also in 2003 and 2004, the titles being *Takšna sem, pa kaj potem* (*That's What I'm Like, So What*), and the even more enigmatic *Pozor, hude petke!* (*Beware - Mean Heels!*). By analysing the ten stories chosen as finalists each year by an expert jury, and the three winners chosen by *Ona*'s readers, I have tried to answer some of the questions some of the questions that occurred to me while reading.

Key words: women's magazines, discourse, ideology, identity, consumerism

¹ Eva Hassl je podiplomska študentka na Institutum Studiorum Humanitatis, Fakulteti za podiplomski humanistični študij v Ljubljani, smer medijski študiji. E-naslov: eva.hassl@guest.arnes.si.

ZGODOVINA RAZPISA²

V letu 2002, ko je bil odziv na razpisani naslov *Rojstvo največji*, je strokovna žirija v sestavi Lela B. Njatin, Tina Horvat, Artur Štern, Bojana Leskovar in Edvina Novak, izbrala deset zgodb, ki so jih 30. julija objavili v obliki posebne knjižice znotraj *One*. Naslovi zgodb so si sledili v naslednjem vrstnem redu: *Moj prenatalni dnevnik ali Kako sem prišel na svet*, *Prioritete*, *Modra črtica*, *Metulj*, *Trenutki so darovi življenja*, *Vedno mislim nanj*, *Hana Lorenza*, *Ko Eho sreča Abrahama*, *Vse ob svojem času*, *Skrivnost gozdne vrtnice*. Od desetih izbranih zgodb, jih pet dejansko opisuje rojstvo otroka ali se nanj navezujejo, ena (*Metulj*) opisuje rojstvo metulja, ena (*Trenutki so darovi življenja*) usodno srečanje, ena (*Vse ob svojem času*) rojstvo konja kot povod za ljubezen in ena (*Skrivnost gozdne vrtnice*) žensko, ki hodi opazovat, kako cveti divja roža v gozdu.

V začetku oktobra 2002 so v knjigarni Vale-Novak razkrili in predstavili (do tedaj je bil razpis anonimen) tri avtorice najboljših zgodb, ki so jih izbrale bralke *One*. Kratke intervjuje z zmagovalkami so 8. oktobra v *Oni* objavili v posebnem prispevku, ki so ga naslovili *Trenutek, ko postanem prava Ona, zapisana v večnost*. Zmagovalke so bile: Miljana Dolinšek z zgodbo o mrtvorojenem otroku *Vedno mislim nanj*, Bojana Dragoš s humorno izpovedjo še nerojenega otroka *Moj prenatalni dnevnik ali Kako sem prišel na svet* in Irena Soban z zgodbo o srečanju, ki žensko spodbudi k preporodu, *Trenutki so darovi življenja*.

Leta 2003 so žirijo sestavljali Lela B. Njatin, Tina Horvat, Karin Komljanec, Bojana Leskovar in Edvina Novak. Naslov razpisa se je glasil: *Takšna sem, pa kaj potem*. V ožji izbor so izbrali naslednje zgodbe (te so tokrat namesto v knjižici objavljali v vsaki številki revije po eno): *So what! It's all jazz* (abstraktna zgodba o vsakdanu in ljubezni), *Gospa Marjeta in jaz* (zgodba o ženski, ki je zaradi njenega videza nihče ne opazi), *Ljudje ali ovce* (razmišljanje o hrani, službi in o črednem nagonu), *Bolečina* (pretepena ženska, ki končno zapusti moža), *SŽ* (zaprisežena samska ženska, ki nehote najde bodočega moža), *Izgubljene iluzije, svete mravlje in grafit* (izpoved pijanke), *Lovljenje vetra* (nadrealistična zgodba o smrti), *Prvega ne pozabiš nikoli* (zgodba o prvem sivem lasu), *Begajoča* (abstraktna zgodba o razmerju, ljubezni in spolnosti), *Pomoč v gospodinjstvu* (humorna izpoved gospodinjske pomočnice).

² Pred tem so v uredništvu omenjene priloge že izvedli tri natečaje z naslovom *Erotična zgodba*. Šlo je za podoben razpis, a v manjšem obsegu, ki je potekal brez zunanjih sodelavcev. Odziv je bil znatno manjši kot pri kasnejših razpisih.

Tudi tokrat so tri zmagovalke razkrili v knjigarni Vale-Novak, 7. oktobra pa so jih predstavili še v *Oni*, v članku z naslovom *Takšna sem – zmagovalka*. Zmagale so: Marija Srčić z zgodbo *Izgubljene iluzije, svete mravlje in grafit*, Cvetka Sokolov z zgodbo *Pomoč v gospodinjstvu* in Ana-Marija Bosak z zgodbo *Prvega ne pozabiš nikoli*.

Razpis za leto 2004 je v času pisanja tega besedila še potekal.

ONA – ŽIVETI KOT ŽENSKA

Po rezultatih nacionalne raziskave branosti v prvem polletju leta 2004 (Cati, d. o. o.), berejo *Ono* v glavnem ženske (60,6 %), med 25. in 65. letom starosti (26–35: 20,1 %, 36–49: 23,7 %, 50–65: 23,9 %), pretežno s srednješolsko izobrazbo.³ Slogan ali podnaslov revije se glasi “živeti kot ženska”, zato lahko razumemo tendenco revije, da bi predstavljala povprečno Slovenko, iz razpisanih tematik in načinov naslavljanja na bralko pa bi lahko sklepali, da je želja povprečne Slovenke biti pisateljica.

V besedilu poziva k sodelovanju na natečaju *Njena zgodba* lahko zasledimo primer dialoga med piscem prispevka in zamišljenim bralcem oz. bralko, ki je značilen za ženske revije, ki se pogosto predstavljajo kot bralkina “prijateljica” ali “starejša sestra”:

“Morda je vaš zadnji spis nastajal na črtastih listih zdaj že davno porumenelega šolskega zvezka v četrti gimnaziji. Že dolgo ne pišete več: morda si zabeležite recept, ime za vitaminske dodatke ali na hitro napišete kuharska navodila družini in jih pred odhodom na dopust z magnetki pripnete na hladilnik ...”⁴

Podobno nagovarjanje in domačni diskurz zasledimo pri pozivu k sodelovanju naslednje leto:

“Sploh pa ne maraš razlagati o sebi. ‘Pač sem. Kakšna – takšna! Vzemi ali pusti. Še najbolje – pusti pri miru, kaj te pa sploh briga?’

Saj vem, da nisi taka! Še preveč se oziraš na druge.

Nisi frklja v visokih petah in prekratkem krilu, ki je prav nič ne briga. Neodvisnost kažeš s čim drugim, ne s tetovirano zadnjico. Niti nisi aktivistka s transparenti v raztrganih opankah. Kaj bi pa rekel mož? ...”⁵

³ Natančnejši podatki na: <http://www.delo.si/WebOther/stik/onastruktura.htm>

⁴ Besedilo za natečaj *Njena zgodba – Rojstvo*, 2002.

⁵ Besedilo za natečaj *Onine zgodbe* 2003: *Takšna sem, pa kaj potem*.

Govor je v celoti usmerjen na posameznico, bralko oz. prijateljico, ki ga v Sloveniji poznamo predvsem v povezavi z znanim sloganom “Ostaja naša prijateljica Jana”, ki ji kaže zaupati in z njo mimogrede prijetno pokramljati. Hkrati pa ji pisec pripisuje še celo vrsto “tipično ženskih” lastnosti. Ta je sicer lahko svojeglava in na videz neodvisna, predvsem pa je skrbna žena in mati. Ideološka funkcija dvogovora je po Lutharjevi⁶ naturalizacija pojmov, s katerimi je realnost reprezentirana. Naturalizacija pa je tudi temeljna lastnost vsakega ideološkega diskurza.

FANTAZIJA KOT BEG

Janice A. Radway⁷ je ob pogovorih s skupino žensk, ki so brale romance, ugotovila, da je zanje branje sprostitev in predvsem beg iz vsakdanjika, torej realnosti. Radwayeva v nadaljevanju poudarja še drugi aspekt romanc, ki so ji ga razkrile bralke – vzgojni, poučni. Gledanje soap oper, branje romanc in pisanje zgodb, ko nas nihče ne vidi in pod lažnim imenom, ni *nadomestek* za domnevno enoličnost vsakdanjega življenja in niti ne *beg* pred njo, temveč njegova *razsežnost*.⁸

Četudi je tema razpisa *Takšna sem, pa kaj potem* pozivala k osebnim izpovedim bralk, kar lahko preberemo že v povabilu k sodelovanju na natečaju, so zmagovalke razpisa razkrile, da večinoma pravzaprav ne gre za njihove osebne zgodbe. Poziv “Zdaj pa piši, piši! Piši o tem, kakšna si! Kako vidiš sebe in kako druge? Kakšne so tvoje odločitve? Kdaj se obotavljaš? In kdaj udariš po mizi?” je torej spodbudil ustvarjanju fiktivnih “intimnih izpovedi”, ki oponašajo zgodbe in klišeje iz popularne kulture, ko pišejo o namišljeni idealni sebi. Med tremi nagrajenimi zgodbami z omenjenega razpisa je namreč le ena od avtoric delno odstrla pogled v svojo zasebnost: “Zgodba ni čisto moja, so pa v njej problemi, s katerimi se spopadajo vse ženske. Hujšanje, staranje, prvi siv las, nesprijaznjenje s samo seboj ... Moti me, da mediji spodbujajo idealno podobo ženske. Vse bi morale biti visoke 182 centimetrov in tehtati 50 kilogramov,” je povedala Ana-Marija Bosak, 27-letna novinarka, avtorica tretjevrščne zgodbe *Prvega ne pozabiš – nikoli*.⁹

Zmagovalka razpisa Marijana Srčič je navdih za zgodbo *Izgubljene iluzije, svete mravlje in grafit*, našla pri prijateljici alkoholičarki: “Pravzaprav to sploh ni nje-

⁶ Luthar, 1998.

⁷ Radway, 2001, 473.

⁸ Ang, 2001, 140.

⁹ Horvat, 2003, 25.

na zgodba. Marijana Srčič ni zdravljena alkoholičarka in v življenju ni zavozila, kot je njena glavna junakinja Barbara Janežič v prvonagrajeni zgodbi.¹⁰

Tudi drugouvrščena Cvetka Sokolov ni gospodinjska pomočnica, kot je Elvira v njeni zgodbi *Pomoč v gospodinjstvu*: “Želela sem napisati dobro zgodbo, vendar se nisem hotela izpostavljati z avtobiografsko izpovedjo. Ko sem se spomnila na prijatelje, ki so ugotovili, da njihova gospodinjska pomočnica nosi njihove obleke, ko jih ni, se mi je kar posvetilo.”¹¹

V MELODRAMATIČNI DOMIŠLJIJI

Nasprotno naj bi razpis *Rojstvo* tudi dejansko prinesel “intimne izpovedi žensk, ki so poprijele za računalniško pero in ubesedile zgodbe svojega življenja”.¹² Po prebranih finalnih zgodbah z razpisa bi težko presodili, ali gre za resnične ali fantazijske pripovedi, pa vendar so bralke na prvo mesto uvrstile zgodbo, ki je delovala resnično in za katero se je izkazalo, da na koncu tudi je. “To je popolnoma moja zgodba. Resnična, ves čas je bila v meni in nikoli, prav nikoli ni šla iz mene. Zdaj je bila prva priložnost, da jo spravim na plano,” je povedala avtorica zgodbe *Vedno mislim nanj*, Miljana Dolinšek. Avtorica menda niti svojima hčerama ni zaupala resnične izkušnje rojstva nerojenega otroka. “Zgodba, ki se je dotaknila največ naših brak in bralcev, je nastajala na skrivaj, v njeni spalnici, kjer ima računalnik. Zgodba je do konca ostala njena skrivnost. Veliko poguma je bilo potrebnega, da je zadržana Ljubljancanka svojima dvema hčerama prek našega natečaja izpovedala to, česar verjetno nista niti slutili.”¹³

Avtorica meni, da je razpis bil prva priložnost, da izpove svojo bolečino, ki jo je tako iskreno izrazila. Slednje pa naj bi bil tudi razlog, zakaj so bralke izbrale ravno njeno zgodbo. “Vsaka ima v sebi neko žalost, mogoče je v trenutku, ki se je zgodil sicer neznanki, vsaka našla košček žalostne ženskosti.”¹⁴

Izpovedi brak *One/nadebudnih* pisateljic imajo veliko skupnega z melodramami, saj je njihov glavni cilj vzbujanje čustev. Ključni pri definiranju melodrame kot tipično ženskega žanra pa so tudi sama konstrukcija zgodb, ki jih motivira ženska želja, in procesi identifikacije gledalca, ki jih vodi žensko gle-

¹⁰ Horvat, 2003, 24.

¹¹ Horvat, 2003, 24.

¹² Horvat, 2002, 25.

¹³ Horvat, 2002, 25.

¹⁴ Horvat, 2002.

dišče.¹⁵ Da bi se gledalka prepoznala v melodramatični domišljiji, mora imeti kulturne kompetence ali orientacijo. Gre za strategijo premagovanja materialne nesmiselnosti vsakdanje eksistence, v kateri običajno prevladujeta rutina in navada.¹⁶

Četudi je zmagovalna zgodba o mrtvorojenem otroku resnična in ni proizvod fikcije, opisana moč, ki jo je avtorica – junakinja zgodbe – izbrala, da se je spopadla z izgubo otroka in si ustvarila družino, ter občutek, da nam je – bralkam – odstrla več let varovano skrivnost, zadovoljujeta podobno željo kot tv-melodrame in *soap opere*, ki dnevno pred tv-ekrane privabljajo množice žensk, ki se za kratek čas izgubijo v svetu, ki ni njihov, hkrati pa so njegov ključni del.

Podobno lahko opazujemo tudi v prvonagrajeni zgodbi z razpisa *Takšna sem, pa kaj potem* o zdravljeni alkoholičarki. "Sem Barbara Janežič in sem alkoholičarka," sem se predstavila na sestanku AA. "Danes mineva pet let, od dne, ko sem popila zadnji kozarec alkohola."¹⁷ Že prvi stavek se zdi nekako tuj, a vendar domač. Nadaljevanje še najbolj spominja na katerega od nizkoprorračunskih ameriških tv-filmov, pripovedujočih zgodbo o odvisnosti, ki se navidez srečno konča: "Zdaj se s hčerko trudiva popraviti zavožene odnose, kar me osrečuje. Ker si končno priznam in upam glasno izreči – ja, sem alkoholičarka, to sem in bom ostala do smrti. Vendar že pet let ne pijem več. In še naprej se bom trudila, da tudi ne bom več. Vsem vam želim uspeh in hvala, da ste me poslušali."

MEDIJSKA KONSTRUKCIJA ŽENSKE

V kulturi 20. stoletja igrajo mediji eno pomembnejših vlog v konstrukciji identitete prav s selektivnim prikazovanjem in odbiranjem iz množstva realnosti.¹⁸ Na ta način se oblikuje podoba sveta, ki je ideološki konstrukt prav tako kot medijska podoba ženske. Lik samozavestne, poklicno uspešne in ekonomsko neodvisne ženske se je po Vidmarjevi naselil v javni medijski prostor ob koncu 70. let.¹⁹ Revija *Ona* je v intervjujih s petimi zmagovalkami tako aktivno sodelovala pri oblikovanju in utrjevanju konstrukta o ženski, ki sicer ni nič posebnega, vendar je kljub temu ali ravno zato potencialna zmagovalka natečaja:

¹⁵ Kuhn, 2001, 43.

¹⁶ Ang, 2001, 135.

¹⁷ Izgubljene iluzije, svete mravlje in grafit.

¹⁸ Vidmar, 2003, 35.

¹⁹ Vidmar, 2003, 51.

- Simpatična Belokranjka piše že od srednje šole dalje in je bila že izbrana na enem od anonimnih natečajev;
- Irena si je vedno želela pisati. Sanjala je o starem pisalnem stroju in svobodni službi;
- Svojo prvo objavo je dočakala leta 1968, in sicer je na Anteno poslala ljubezensko zgodbo. Objavljala je tudi v Mladinini prilogi mlada pota in napisala že pet doktor romanov;
- Vedno sem si želela biti pisateljica, prodajalka ali učiteljica. Zdaj se mi je ureničila že druga želja;
- Pisanje ji je bilo izziv od nekdaj, objavljala je že v osnovni šoli. Po srednji šoli je sicer želela študirati medicino, a si je zaradi vedno odličnih spisov raje premislila.

Ona z vsakoletnimi natečaji pri bralkah producira željo, da si želijo postati in biti pisateljice. Biti kot ona in živeti kot ženska torej pomeni biti pisateljica ter sodelovati na natečaju. Citati iz intervjujev s petimi zmagovalkami dveh natečajev²⁰ za najboljšo žensko zgodbo kažejo, da so avtorice zmagovalnih zgodb skrivoma sanjale o tem, da bi postale pisateljice. Zanimivo pri celotni akciji je, da se zdi, da prav tovrstne natečaje razumejo kot potrditev, kot korak na poti k prepoznavnejši vlogi – vlogi pisateljice.

Da konstrukt (slovenske) ženske kot (nerealizirane) pisateljice seže zelo globoko, je potrdila tudi izjava dr. Mance Košir, ki je ob razglasitvi *Onine zgodbe 2003* povedala: "Zame osebno je to mali praznik ženskega pisanja, poguma in promocije. Res je, da beremo intimno, ampak čas je, da branje postane družabni in družbeni dogodek. *Ona* ima veliko težo pri tem, da je takšen dogodek ustvarila." Ali je pri tem res šlo za triumf "ženske pisave" in končno izstop iz sence gospodinjenja ali je to bila samo še ena fantazija, ki jo prodajajo ženski žanri, je delno odgovorila Bernarda Jeklin, dolgoletna urednica ženske revije *Jana*, v intervjuju za *Ono*: "Časopisov se ne dela zato, ker bi jih neki prostor potreboval, temveč ker tisti, ki vlaga denar, upa na zaslužek."²¹ Glede na popularnost natečajev za "njeno zgodbo", ki se še vedno nadaljujejo tudi v letu 2005, lahko sklepamo, da gre za še eno marketinško potezo, kako s prijateljskim in prijaznim nagovarjanjem ženskih skritih želja po notranji realizaciji v vlogi pisateljice ženska revija *Ona* interpelira stare in nove bralke – potrošnice, da v tem fiktivnem dialogu realizirajo svoje želje in hkrati prispevajo k finančnemu uspehu revije.

²⁰ Vsi citati v Horvat, 2002.

²¹ Vistoropski, 2003, 45.

BIBLIOGRAFIJA

- Ang, I. (2001): "Dallas in melodramatična domišljija", v: Vidmar, K. H., ur., *Ženski žanri, spol in množično občinstvo v sodobni kulturi*, ISH, Ljubljana, 105–142.
- Horvat, T. (2002): "Trenutek, ko postanem prava Ona, zapisana v večnost", *Njena zgodba 2002, Ona*, 4/39, 25–26.
- Horvat, T. (2003): "Takšna sem – zmagovalka!", *Onina zgodba 2003, Ona*, 24–25.
- Kuhn, A. (2001): "Ženski žanri. Melodrama, soap opera in teorija", v: Vidmar, K. H., ur., *Ženski žanri, spol in množično občinstvo v sodobni kulturi*, ISH, Ljubljana, 43–59.
- Luthar, B. (1998): *Poetika in politika tabloidne kulture*, Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- Njena zgodba 2002: Rojstvo, Ona*, 21. maj 2002, 15.
- Onina zgodba 2003: Takšna sem, pa kaj potem, Ona*, 6. maj 2003, 14.
- Natečaj Onina zgodba 2003, Še en teden časa za vašo izpoved, Ona*, 3. junij 2003, 5, 22, 41.
- Radway, J. A. (2001): "Branje romac kot dejanje. Pobeg in pouk", v: Vidmar, K. H., ur., *Ženski žanri, spol in množično občinstvo v sodobni kulturi*, ISH, Ljubljana, 427–473.
- Utrinki z razglasitve Onine zgodbe 2003, Ona*, 7. oktober 2003, 27.
- Vidmar, K. H. (2003): "Spolne mitologije v dobi 'globalne kulture'", *Delta*, 9/1–2, *Medijski študiji vs. postfeminizem*, 35–59.
- Vistoropski, N. (2003): "Spreminjanje človeštva z ženskimi ali moškimi časopisi je bedarija", *Ona*, 45–46.

IZBRANE ZGODBE

- Šifra: Anajlim: Vedno mislim nanj, Nagrada Njena zgodba 2002 – Rojstvo*, Deset izbranih zgodb za Onino pero, v zloženki v reviji *Ona*, julij 2002, 30.
- Šifra: Jahalka: Vse ob svojem času, Nagrada njena zgodba 2002, Rojstvo*, Deset izbranih zgodb za Onino pero, v zloženki v reviji *Ona*, julij 2002, 39.
- Šifra: Daisy: Gospa Marjeta in jaz, Ona*, 15. julij 2003, 14.
- Šifra: Mravljica: Izgubljene iluzije, svete mravlje in grafit, Ona*, 12. avgust 2003, 14.
- Šifra: Siveča dvojčica: Prvega ne pozabiš – nikoli, Ona*, 26. avgust 2003, 14.